

ตำราแต่งผ้าซิ่นช้างฉบับหอสมุดแห่งชาติ

วริศรา โกรทินธาคม¹

รับบทความ 24 เมษายน 2568 แก้ไขบทความ 26 พฤษภาคม 2568 ตอรับ 19 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “ตำราแต่งผ้าซิ่นช้างฉบับหอสมุดแห่งชาติ” นี้ ผู้เขียนได้ศึกษาและรวบรวมขึ้นจากตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งผ้าซิ่นช้าง ในหมวดสัตวศาสตร์ ที่เก็บรักษาไว้ในกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติของไทย มีจำนวนทั้งสิ้น 4 ฉบับ ได้แก่ พระตำหรับแต่งผ้าซิ่นช้าง ตำราแต่งผ้าซิ่นช้างว่าด้วยวิธีแต่งผ้าซิ่นช้าง ตำราซิ่นช้าง ว่าด้วยกลแต่งผ้าซิ่นช้าง และตำราแต่งผ้าซิ่นช้าง

ตำราแต่งผ้าซิ่นช้างฉบับหอสมุดแห่งชาติสามารถจำแนกเนื้อหาออกเป็น 7 กลุ่มเนื้อหา ได้แก่ เนื้อหาที่กล่าวถึงชื่อและวิธีการแต่งผ้าซิ่นช้างของกรมช่าง สำหรับขีดฟานล่อแพน เนื้อหาที่กล่าวถึงชื่อและวิธีการแต่งผ้าของเสนาบดี แต่งตัวตามเสด็จงานมหรสพแขกเมือง ยืนนางเรียงคำปลายเชือกเพนียด ยืนนางเรียงพระราชพิธี คเชนทร์สวนาน เนื้อหาที่กล่าวถึงขนาดและวิธีการแต่งพระภูษาวิไลพัทธ์ (ผ้านั้น) เนื้อหาที่กล่าวถึงชื่อและวิธีการแต่งผ้าแบบใหม่สำหรับหมอผู้ประกอบพระราชพิธีพระคชกรรมเท่านั้น เนื้อหาที่กล่าวถึงชื่อและวิธีการเกี่ยวผ้า 4 แบบ เนื้อหาที่กล่าวถึงรูปแบบของการแต่งและเกี่ยวผ้าที่เหมาะสมกัน 9 แบบ และเนื้อหาที่กล่าวถึงรูปแบบของการแต่งผ้าที่ห้ามเกี่ยวผ้าแต่ให้รัดตะคดเท่านั้น 2 แบบ ส่วนการสังเคราะห์วิธีการแต่งผ้าในแง่ของการนำไปใช้สามารถแบ่งเป็นประเภทการนำไปใช้ออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ การแต่งกายเพื่อความสวยงามในการออกงาน การแต่งกายเพื่อความสะดวกสบายและกระชับในการนั่งบนคอช้างลักษณะต่าง ๆ และการแต่งกายเฉพาะอย่าง

คำสำคัญ: ตำรา, ตำราแต่งผ้าซิ่นช้าง, ซิ่น, หอสมุดแห่งชาติ

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
e-mail : warisara.g@rumail.ru.ac.th

Manual on Elephant-Riding Attire, National Library Edition

Warisara Grotintakom

Received 24 April 2025; revised 26 May 2025; accepted 19 June 2025

Abstract

The academic article titled “Manual on Elephant-Riding Attire Edited by the National Library” was studied and compiled from manuals related to elephant-riding attire. These texts fall under the category of zoology and are preserved in the manuscript and inscription collection of the National Library of Thailand. There are four manuscripts in total namely; *Phra Tamrab Nung Pha Khi Chang* (The Royal Treatise on Elephant-Riding Attire), *Tamra Nung Pha Khi Chang Waduai Withi Nung Pha Khi Chang* (Manual of Elephant-Riding Attire: On the Method of Wearing Cloth for Elephant Riding), *Tamra Khi Chang Waduai Kon Nung Pha Khi Chang* (Manual on Elephant Riding: Concerning the Technique of Wearing Cloth for Elephant Riding), and *Tamra Nung Pha Khi Chang* (Manual of Elephant-Riding Attire).

The Manual on Elephant-Riding Attire Edited by the National Library can be categorized into seven content groups namely; content describing the names and methods of wearing elephant-riding attire used by the Elephant Department, particularly for ceremonial riding with decorative display and enticing maneuvers (Phat Phan Lo Phaen), content describing the names and methods of attire worn by ministers when accompanying royal processions for diplomatic or state entertainment events, standing in ceremonial formation to support the end of the ceremonial tethering rope (Chueak Phaniat), and participating in the royal elephant bathing ritual (Kachenthathsawatsanan), content detailing the sizes and methods of wearing Phra Phusa Wilai Phat (Pha Ton or a garment ceremonially bestowed by the monarch for official use in royal duties and processions), content describing the names and methods of new styles of attire designated exclusively for royal ritual practitioners performing the *Phra Khotchakam* ceremony (royal elephant rites), content outlining the names and techniques of tying

cloth in four different styles, content describing nine matching combinations of wearing and tying attire styles, content explaining two specific styles of wearing attire that prohibit tying the cloth, allowing only the use of a Rad Takhot (a waistband or belt-like fastening). In terms of synthesizing the methods of wearing attire for practical application, the uses can be classified into three main categories: attire for aesthetic purposes at ceremonial or public events, attire designed for comfort and secure fit while sitting on various types of elephant mounts, and specialized forms of attire for specific purposes.

Keywords: Tamra, Manual on Elephant-Riding Attire, Elephant, National Library

บทนำ

คชกรรมเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับช้าง เช่น การขี่ช้าง การฟันทอเพื่อบังคับช้าง รวมไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับช้าง งานวิจัยของ วริศรา โกรทินธาคม (2564: 53) กล่าวถึง กลนุ่งผ้าขี่ช้างถือเป็นชุดข้อมูลความรู้พื้นฐานที่สำคัญทางด้านคชกรรม เนื่องจากเป็นเนื้อหาที่ปรากฏมากที่สุด 3 ลำดับแรกของเนื้อหาทางคชกรรม ซึ่งกลนุ่งผ้าขี่ช้างที่ปรากฏในเอกสารโบราณมีทั้งการคัดลอกปะปนกับเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ ดังตัวอย่างเนื้อหา “สิทธิการียะ จะเรียนขี่ช้างให้รู้จักกลจะนุ่งผ้าขี่ช้าง ๙ ชั้น ๗ ชั้น ๕ ชั้น ๓ ชั้น เป็นนพแลกลจะเกี้ยวผ้า.....อันว่ากลจะนุ่งผ้า ๙ ชั้น ๗ ชั้น ๕ ชั้น ๓ ชั้น เป็นนพนั้น จะบอกไว้ในนี้จะมีเข้าใจ ต่อเนื่องให้ดูเห็นแล้วจึงจะเข้าใจ จะบอกไว้ก็แต่นุ่งผ้านี้มี ๔ อย่าง...” (สมุดพระตำหรับขี่ช้าง 2357)

จากเนื้อหาบางส่วนที่ปรากฏในสมุดพระตำหรับขี่ช้างข้างต้นได้กล่าวถึง การนุ่งผ้าขี่ช้าง อันเป็นวิชาความรู้ทางคชกรรมอย่างหนึ่งที่จำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อนำมาประกอบการขี่ช้าง ซึ่งการนุ่งผ้าแต่ละอย่างมีวิธีการนุ่งที่แตกต่างกันไป จากเนื้อหากล่าวโดยสรุปได้ว่า การนุ่งผ้าบอกเพียงการนุ่งผ้าแต่ละชั้นซึ่งไม่ได้อธิบายรายละเอียดวิธีการนุ่ง แม้จะเขียนอธิบายการนุ่งก็อาจไม่สามารถเข้าใจได้อย่างละเอียดชัดเจนเท่ากับการสาธิตการนุ่งให้ดู ในเอกสารนี้จึงบอกไว้เพียงรูปแบบการนุ่งผ้า 4 แบบเท่านั้น นอกจากพบการคัดลอกที่ปะปนกับเนื้อหาเรื่องอื่นแล้ว ยังพบการคัดลอกเฉพาะเนื้อหาที่เป็นกลนุ่งผ้าขี่ช้างทั้งฉบับซึ่งจะกล่าวถึงในบทความนี้ในส่วนถัดไป

อย่างไรก็ดี การนุ่งผ้าขี่ช้างเป็นศาสตร์เฉพาะที่นับเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางคชกรรม ทั้งยังนับว่าเป็นศิลปะการนุ่งห่มที่ซ่อนความหมายบางอย่างอยู่ในรูปแบบวิธีการเหล่านั้น จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษารวบรวมตำราการนุ่งผ้าขี่ช้างที่พบในหอสมุดแห่งชาติโดยนำมาศึกษาเนื้อหา จัดกลุ่มเนื้อหา และสังเคราะห์วิธีการแต่งกายที่สัมพันธ์กับการนำไปใช้ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะเป็นส่วนช่วยเผยแพร่ศาสตร์โบราณและอาจเป็นแนวทางให้แก่สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องได้นำไปศึกษาเชื่อมโยงต่อยอดอันจะเป็นประโยชน์

โดยนำเสนอใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเอกสารต้นฉบับ ด้านเนื้อหา และด้านการสังเคราะห์วิธีการแต่งกาย (นุ่งและเกี่ยวผ้า) ที่สัมพันธ์กับการนำไปใช้ ดังต่อไปนี้

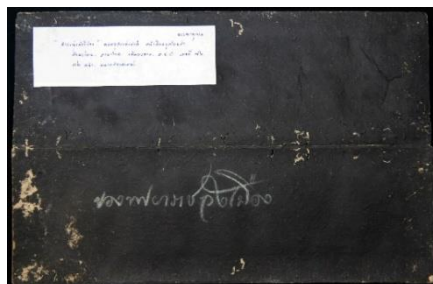
ตำราแต่งผ้าซิ่น : เอกสารต้นฉบับที่พบในหอสมุดแห่งชาติ

ตำราแต่งผ้าซิ่น เป็นเอกสารโบราณที่ถูกเก็บรักษาไว้ในหมวดสัตตศาสตร์ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ พบจำนวนทั้งสิ้น 4 ฉบับ ทั้ง 4 ฉบับนี้ ประกอบด้วยฉบับที่มีความสมบูรณ์ 3 ฉบับ และฉบับที่ชำรุดเป็นอย่างมาก 1 ฉบับ ฉบับที่มีความสมบูรณ์ 3 ฉบับนี้บันทึกด้วยตัวอักษรไทย เป็นภาษาไทย ซึ่งมีเนื้อหาเดียวกันตลอดทั้งฉบับ ได้แก่

1. ตำราแต่งผ้าซิ่น เอกสารเลขที่ 72 เป็นหนังสือสมุดไทยดำ เส้นหดาล
2. ตำราแต่งผ้าซิ่น ว่าด้วยวิธีนุ่งผ้าซิ่น เอกสารเลขที่ 74 เป็นสมุดฝรั่ง เส้นหมึก
3. ตำราซิ่น ว่าด้วยกลนุ่งผ้าซิ่น เอกสารเลขที่ 87 เป็นสมุดฝรั่ง เส้นหมึก

ส่วนอีก 1 ฉบับ ซึ่งเป็นฉบับที่มีความชำรุดเป็นอย่างมาก ได้แก่ พระดำหรับนุ่งผ้าซิ่น เอกสารเลขที่ 73 ตำราฉบับนี้พบว่าได้มีการนำต้นฉบับมาพิมพ์เผยแพร่แล้วอยู่ในหนังสือชื่อ ตำราช้างภาคที่ 1 พระยาสังฆาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงชำนาญยุทธธาน์ (กรี คชนันทน์) ที่เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481 และมีเนื้อหาเดียวกันตลอดทั้งเล่มเหมือนฉบับที่มีความสมบูรณ์ทั้ง 3 ฉบับด้วยเช่นกัน

ลักษณะที่น่าสนใจอีกประการคือ ตำราแต่งผ้าซิ่น เอกสารเลขที่ 72 ที่เป็นหนังสือสมุดไทยดำ มีข้อความระบุไว้ที่หน้าแรกว่า “ของพระยาราชวังเมือง”

ภาพที่ 1 ตำราแต่งผ้าซิ่น เอกสารเลขที่ 72

ณัฐภัทร จันทวิช (2542: 205) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระยาราชวังเมืองไว้ อย่างน่าสนใจว่า พระยาราชวังเมือง เป็นตำแหน่งกรมพระคชบาลที่ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตำแหน่งพระยาราชวังเมืองนี้เป็นตำแหน่งสำหรับผู้ที่มีความรู้ ด้านคชศาสตร์เป็นสำคัญ เช่นเดียวกับ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2556: 519-520) ทรงกล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระยาราชวังเมืองสามารถสรุปได้ว่า พระยาราชวังเมืองท่านหนึ่ง นามเดิมชื่อ จันทร ต้นสกุล “จันทโรจนา” ครั้งสมัยกรุงธนบุรีเป็นพระยาราชวังเมืองเจ้ากรม พระคชบาล ต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งเป็นพระยาสุรินทราชา สมุหพระคชบาลขวา และเป็น เจ้าพระยาสุรินทราชาในสมัยต่อมา จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่าตำราเล่มนี้ซึ่งอ้างฉบับนี้อาจเป็น ของพระยาราชวังเมืองท่านนี้

จากชื่อดำรานุ่งผ้าสี่ข้างทั้ง 4 ฉบับ ได้แก่ ตำรานุ่งผ้าสี่ข้าง ตำราสี่ข้าง ว่าด้วยกล นุ่งผ้าสี่ข้าง ตำรานุ่งผ้าสี่ข้าง ว่าด้วยวิธีนุ่งผ้าสี่ข้าง และพระตำหรับนุ่งผ้าสี่ข้าง แม้ว่าจะมีชื่อ ตำราที่เขียนแตกต่างกันไป แต่จะสังเกตเห็นได้ว่ามีคำรวมเดียวกัน คือคำว่า “นุ่งผ้าสี่ข้าง” ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในตำราทั้ง 4 ฉบับนี้มุ่งกล่าวเนื้อหาเกี่ยวกับการนุ่งผ้า สี่ข้างเป็นสำคัญ

เนื้อหาที่ปรากฏในตำรานุ่งผ้าสี่ข้างฉบับหอสมุดแห่งชาติ

จากเนื้อหาตำรานุ่งผ้าสี่ข้างที่ปรากฏในเอกสารโบราณที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถ จำแนกเนื้อหาออกเป็น 7 กลุ่มเนื้อหา และผู้เขียนจะยกตัวอย่างข้อความมาจากหนังสือ “ตำราช่างภาคที่ 1 พระยาลัทธิจางกริมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทาน เพลิงศพ หลวงชำนาญยุทธธาน์ (กรี คชนันทน์) ที่เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481” ซึ่งเป็นหนังสือที่มีการนำเนื้อหาจาก “พระตำหรับนุ่งผ้าสี่ข้าง เอกสารเลขที่ 73” (เอกสารชำรุดเป็นอย่างมาก) มาพิมพ์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชื่อและวิธีการนุ่งผ้าสี่ข้างของกรมช่าง สำหรับชี้ผิดพาดพลาด ซึ่งวิธีการนุ่งผ้า ลักษณะนี้จะใช้ในกิจกรรมการฝึกช่างรวมถึงเพื่อการแสดงให้เห็นพระมหากษัตริย์ทอดพระเนตร โดยจะนุ่งผ้า 4 แบบ ได้แก่ เกไล บัวตูม บัวบาน และบัวจีบ ดังข้อความต่อไปนี้

“ถ้าจะนุ่งผ้าอย่างกรมช่างชีผัดพานพ้อแพนนั่นมีอยู่ ๔ อย่าง ๆ หนึ่งชื่อ ว่าเกลไล บัวตูม บัวบาน บัวจีบ

ถ้าช่างขึ้นตา ให้นุ่งเกลไล ถ้าจะนุ่งเกลไลนั้น ให้นุ่งผ้า ๖ คืบ ๖ แขน ๒ ผืน เพลาะพับเอาลายเข้าแล้วจึงหยิบริมนุ่งชายซ้ายสั้น ชายขวายาว ชายยาวนั้นจีบ หน้าทั้งสองผืน สอดขึ้นไปเป็นชายพกจนสั้นยาวชายสั้นนั้น จึงโยงกระเบนแต่ชาย เดียวให้ทับหน้าสนิทแล้ว จึงแหวกชายที่พับไว้นั้น โจงข้างหนึ่งเป็นหางหงส์ ข้างหนึ่ง ตามแต่จะเกี่ยวผ้าเถิด

ถ้าช่างน้ำมันคอบลาหมอนั้น ให้นุ่งบัวตูม ถ้าจะนุ่งบัวตูม ให้นุ่งผ้าสงปัก คลีริม นุ่งจับชายเสมอกันแล้วจึงจีบริมทั้งสองชาย แต่ชายหน้าเข้ามาตลอดพกแล้ว จึงสอดขึ้นเป็นพกห้อยลงมาเสมอเข้าทั้งสองข้างให้จับกลางผ้านุ่งรวบเข้าอีกทีหนึ่ง แล้วจึงโยงกระเบนทั้งสองริม แล้วจึงเห็บหน้าชั้นบนเสมอพก เห็บหลังชั้นบนผ้า เกี้ยวขึ้น ตามแต่จะเกี่ยวผ้าเถิด

ถ้าช่างน้ำมันคอกกระบอก ให้นุ่งบัวจีบ ถ้าจะนุ่งบัวจีบ ให้นุ่งผ้าสี่คืบ ยาว ๔ แขน ผืนหนึ่ง ไขชายซ้ายสั้นชายขวายาว ซ้ายสั้นโยงกระเบน ชายยาวสอดขึ้นมาเป็นพก แล้วจึงให้นุ่งผ้าสมปัก คลีริมจับชายเสมอกัน ให้จัดกลีบหลังเห็บขึ้น ๓ ชั้น ให้จีบริมแต่หน้าเข้ามาจนพก เป็นกลีบแปล้เหลื่อมกัน เห็บทั้งสองข้างแล้ว จึงโยงกระเบนริมทั้งสองชาย แล้วจึงโยงกระเบนชายใหญ่รวบกัน จึงเอาชายพกนั้น จีบขวางพาดตักไว้ เกี้ยวผ้าตามแต่จะเกี่ยวเถิด

ถ้าช่างน้ำมันคองน้ำเต้า ให้นุ่งบัวบาน ให้นุ่งผ้าสมปัก ชายซ้ายสั้น ชายขวายาว ชายขวาจับเป็นพกพาดบ่าไว้ โจงกระเบนริมขวาแล้วโยงกระเบนริมซ้าย แล้วจึงจัด กลีบเห็บไขว้ทับพก แล้วจึงโยงกระเบนเกี่ยวผ้าตามจะเกี่ยวผ้าเถิด”

2. ชื่อและวิธีการนุ่งผ้าของเสนาบดี แต่งตัวตามเสด็จงานมหรสพแขกเมือง ยืนนางเรียง¹ คำปลายเชือกเพนียด ยืนนางเรียงพระราชพิธีฉัตรทศมาส เป็นการนุ่งผ้าเพื่อออกงาน ในพระราชพิธีสำคัญ ๆ ซึ่งการนุ่งผ้าอยู่ 7 แบบ ได้แก่ บัวซ้อน บัวคลี่ บัวกระจาย บัวกลม บัวห่อ บัวบิน และบัวฉลองไพร ดังข้อความต่อไปนี้

“ทีนี้จะว่าด้วยนุ่งผ้าอย่างเสนาบดีแต่งตัวตามเสด็จงานมหรสพแขกเมือง แลยืนนางเรียงคำปลายเชือกเพนียด ยืนนางเรียงพระราชพิธีฉัตรทศมาสนั้นมี อยู่ ๗ อย่าง ชื่อบัวซ้อน บัวคลี่ บัวกระจาย บัวกลม บัวห่อ บัวบิน บัวฉลองไพร

ถ้าจะนุ่งบัวซ้อน ให้นุ่งผ้า ๓ ผืน เพละพับปลายออกไว้ผืนหนึ่ง ปลายเข้า ๒ ผืน ให้เอาปลายเข้าไว้ข้างนอก ให้เอาปลายออกไว้ข้างใน แล้วจึงจับหน้าผืนปลายออกนั้น จับทางยาว เหน็บหน้าผืนหนึ่ง ทั้งสองชาย แล้วจึงหีบตะเข็บหลังเพละล่าง เหน็บหลังที่หนึ่ง จึงจับริมล่างตลบให้ปลายออก นุ่งทับบนเสมอเดิม ผ่อนชายให้ เท่ากัน แล้วจึงจับหน้า ทางกว้างที่ผืนตลบขึ้นมานั้นสอดขึ้นมาเป็นพกเสมอชาย จึงโจงกระเบนให้แนบทั้งหน้าหลัง เกี้ยวผ้านั้นตามแต่จะเกี้ยวเถิด

ถ้าจะนุ่งผ้าบัวคลี่ ให้นุ่งผ้า ๓ ผืน เพละพับผืนหนึ่งเอาปลายออก ปลายเข้า ๒ ผืน ให้นุ่งเข้าไว้ข้างในปลายออกไว้ข้างนอก จึงจับชายให้เสมอกันทั้งสองหน้าแล้ว หีบพกชายซ้ายเหมือนสมปักสอดขึ้นมามี แล้วจึงจับหน้าผืนปลายออกนั้น สอดขึ้น บนพกซีกผ่อนให้ยาว แล้วตลบริมล่างผืนลายเข้านั้นกลับขึ้นมามีให้ปลายออก สอดใต้ ผ้าผืนปลายออกนั้น นุ่งเข้าให้ชายขวา ขายซ้ายสั้น แล้วจึงโจงกระเบนริมชาย ซ้ายแล้วจึงโจงกระเบนริมชายขวา แล้วจึงจับหน้าให้ใหญ่เหน็บหน้าแล้วจึงโจง กระเบน แล้วตลบผ้าผืนปลายออกเดิมนั้นปกลงมา ให้จับหน้าทางยาว ผืนบนนั้น เหน็บบนพกดั่งเกี้ยวเถิด นุ่งอย่างนี้ห้ามมิให้เกี้ยวผ้าแล

ถ้าจะนุ่งผ้าบัวกระจาย ให้นุ่งผ้า ๓ ผืน เพละพับกลางเอาปลายออก นุ่งให้ ชายเสมอกัน แล้วให้จับริมข้างล่างผืนลายเข้านั้น สอดขึ้นมาเป็นพก ให้หีบตะเข็บหลัง

¹ ยืนนางเรียง คือ ยืนตามแนวโดยเว้นระยะห่างกันพอสมควร

ตรงกลางเหน็บนิดหนึ่ง ให้ตลบริมผืนนอกนุ่งตลบขึ้นมาโจงกระเบนสองริม แล้วจึงให้จับหน้าผ้าผืนใน ให้ใหญ่แล้ว เหน็บหน้าโจงกระเบน แล้วจึงคลี่ชายพกที่สอดนั้น ออกไว้ นุ่งผ้าตามแต่จะเกี่ยวผ้าเถิด

ถ้าจะนุ่งผ้าบัวกลมนั้น ให้นุ่งผ้า ๓ ผืน เพลาะคลี่ริมลายออกยาวสั้น ให้เท่ากัน แล้วพับหน้าให้เสมอกันทั้งสองชาย จึงหยิบเอากลางผืน ผืนกลางทางยาว ที่พับไว้ นั้น สอดขึ้นมาเป็นพกให้ยาวสุดมือท่วมศีรษะพาดบ่าไว้ แล้วให้จับตะเข็บ ผืนล่างที่ล่อยเพลานั้น ตลบนุ่งขึ้นมาอีกเป็น ๓ ชั้น ให้ชายเสมอกัน แล้วจึงจับริม ผืนนอกโจงกระเบนทั้งสองข้าง ยังเหลืออยู่ ๔ ชาย ๒ ชาย นอกนั้น ให้โจงกระเบนเสีย ๒ ชาย ในนั้น ให้ไขว้กันไว้ที่ท้องน้อยเป็นชายแครง แล้วจึงตลบพกทั้งสองพนักนั้น ตลบโจงกระเบนทับชายไขว้อีกหนหนึ่ง แล้วจึงคลี่หน้าผ้าออกไว้ สันฐานเหมือนหุบลา ผ่าเกี่ยวนั้นตามแต่จะเกี่ยวเถิด

ถ้าจะนุ่งบัวห่อ ให้นุ่งผ้า ๒ ผืน เพลาะชายหน้าเสมอกัน แล้วให้จับทางกว้าง แต่หน้าจนกระทั่งพกสอดขึ้นไปเป็นพกทั้งสองชาย ชักให้ยาวท่วมศีรษะสุดมือ แล้วจึงตลบตะเข็บกลางขึ้นมานุ่งทับพกเข้าอีกทีหนึ่ง แล้วจึงโจงกระเบนริมทั้งสองข้าง แล้วให้จับหน้า เหน็บหลัง แล้วเหน็บหน้าชั้นล่าง แล้วให้คลี่พกที่จับไว้ นั้น กลับจับทางยาวขึ้นไปเหน็บข้างทับสองชาย ให้ห่อเข้าทั้งสองข้าง ผ่าเกี่ยวนั้นตามแต่จะเกี่ยวเถิด

ถ้าจะนุ่งบัวบิน ให้นุ่งผ้า ๒ ผืน เพลาะพับกลางเพลาะเออลายเข้า ให้นุ่งเออลายเข้าไว้ข้างนอก เออลายออกไว้ข้างใน แล้วตลบริมผืนนอกนั้นนุ่งขึ้นมาให้ลายออกครึ่งผืน จึงจับหน้าผืนนอกนั้นสอดขึ้นมาเป็นทั้งสองชาย แล้วจึงจับกลางผืน ผืนในข้างหลังตลบพกขึ้นมาให้ลายเข้า เหน็บหลังนิดหนึ่ง แล้วจึงคลี่ริมผืนใน ลอดไปโจงกระเบนทั้งสองข้าง แล้วให้จับหน้าใหญ่ ๆ โจงกระเบนข้างหลังแล้ว เหน็บหน้า แล้วให้คลี่ชายพกจับหน้าไปเหน็บโจงกระเบนทั้งสองข้าง เหมือนปีกครุฑ ผ่าเกี่ยวนั้นตามแต่จะเกี่ยวเถิด

ถ้าจะนุ่งผ้าตามเสด็จพระราชดำเนินไปโพนประพาสนั้น ให้นุ่งผ้าดลองไพร
คาตรัดตะคุด ใส่เสื้ออย่างน้อย โปกศีระ ถ้าจะนุ่งดลองไพรนั้น ให้นุ่งผ้าไหม ๒ ผืน
ผืนหนึ่งนั้นนุ่งใน ผูกแล้วให้จีบหน้าทางยาวเหน็บไว้ ริมพกทั้งสองข้าง แล้วจึงให้นุ่ง
ผ้านอกชาย ให้เสมอกันอีกผืนหนึ่ง ผูกพกให้หยาบกลางผืนเหน็บหลังที่หนึ่ง แล้วชักชายพก
จีบผืนในที่เหน็บไว้ขึ้นมาสองชายยาวคอกหนึ่งห้อยลงมาดั่งเจียรบาด แล้วจึง
จีบหน้าทางกว้าง เหน็บหน้าโจงกระเบนทับผืนในเข้าไปดั่งจีบโจม ให้ผืนในทับ
สนับเพลาสมอเข้า ให้ผืนนอกทับผืนในให้พ้นเข้า ๘ นิ้วเถิด

ถ้าจะโปกผ้านั้น ให้เอาผ้าดำกว้างตั้งแต่คอกคืบลงมาจดคอกหนึ่งก็ได้
ยาว ๒ คอกคืบ ให้เอาติบกกกลมหนักบาทหนึ่ง ผูกมุมไว้ จึงให้เอาผ้านั้นคลุมศีระ
ทางกว้าง ให้ติบกกนั้นอยู่ตัดดอกไม้ข้างขวาแล้วจึงเอาหางผ้าที่เหลือนั้นพันศีระ
เข้าแล้ว ให้ตลบผ้าที่คลุมศีระนั้นตลบลงไป สันฐานเหมือนหนึ่งหมวกเถิด”

3. ขนาดและวิธีการนุ่งพระภูษาวิไลพัตร์ (ผ้าตัน) ซึ่งเป็นการทรงพระภูษาของ
พระมหากษัตริย์ ลักษณะของการนุ่งผ้าลักษณะนี้ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์โดยเนื้อหาบอก
ว่ามีอยู่ 4 แบบ แต่ไม่ได้บอกว่าชื่ออะไรบ้าง บอกเพียงชื่อ บัวประกอบแก้ว เพียงชื่อเดียว
สำหรับการนุ่งบัวประกอบแก้ว ในเนื้อหากล่าวถึงขนาดของผ้าและวิธีการนุ่ง ส่วนเจ้าพนักงาน
ที่ถวายงานพระมหากษัตริย์ที่ต้องการเรียนการนุ่งผ้าตันจะต้องมีเครื่องประกอบพิธีกรรม
มาทำขวัญยกครู ดังข้อความต่อไปนี้

“ทีนี้จะว่าด้วยอย่างพระภูษาวรรณวิไลพัตร์ อันสมเด็จพระมหากษัตรา
ธิราชเจ้าทรงมาแต่ก่อนนี้มีอยู่ ๔ อย่าง ถ้าเจ้าพนักงาน คือ ขุนศรีไชยาพิทย ขุนสิทธิกรรม
จะเรียนนั้น ให้มีขวัญข้าว คือ บายศรีใบตองแห้งชิ้นเดียวหนึ่ง ปลาช่อนต้มตัวหนึ่ง
กับน้ำพริกถ้วยหนึ่ง คำนับครูแล้วจึงบอกกัน พระภูษาชื่อว่าบัวประกอบแก้วนั้น
ให้ทรงผ้า ๕ คืบ ยาว ๕ แขน ๒ ผืนเพลาะ ให้เว้นเพลาะตั้งแต่หน้า ไป ๑ คอก ๑ คืบ
๖ นิ้ว ทั้งสองข้าง แล้วจึงให้ทรงผ้ากว้างคืบผืนหนึ่ง เอาลายออกข้างนอก ให้พับริม
ตลบลงมาให้ลายออกเสมอริม แล้วจึงเอาเข็มกลัดไว้แล้วจึงให้ตลบริมทั้งสองข้าง

ให้นำหน้าขึ้นมาข้างพระองค์ทั้งสองข้าง แล้วจึงให้คาดเชือกสอดเข้าไปในใต้ริมระบาย
ชั้นบน แล้วจึงให้ทรงผ้าผืนที่เปลวเคลือบให้ชายเสมอกัน ผูกผูกให้แน่น แล้วให้
จับหน้าเข้ามาเสมอแหวก ให้เหน็บหน้าทั้งสองชายเคียงเสมอกันอยู่ แล้วจึงโจงกระเบน
ลอดข้างในขึ้นไปชักหางกระเบนให้ตึง แล้วจึงตลบนุ่งอีกชั้นหนึ่ง ให้ผูกพระธำมรงค์
ทั้งสองวง ๑ ละ ๒ องค์เป็น ๔ องค์ แล้วจึงให้จับหน้าผ้าโจงกระเบนเป็นหางหงส์
แล้วให้ร้อยพระธำมรงค์ที่ชายกระเบนน้อยข้างละองค์ จึงผูกไขว่ลงไว้แล้วคาตรัด
ตะคดทับหางกระเบนไว้ แล้วจึงคลี่ระบายทั้งสองชั้นปกลงมา ให้ชั้นมีช่อหน้านั้น
ให้เปลวกลับชักไปข้างหลังตั้งหนึ่งผ้าทิพ แล้วจึงให้ถอดเข็มที่กลัดนั้นเสีย จึงคลี่ระบาย
ชั้นบนนั้นปกลงมาอีกชั้นหนึ่งเถิด”

4. ขนาดและวิธีการนุ่งผ้าแบบใหม่สำหรับหมอผู้ประกอบพระราชพิธีพระคชกรรม
เท่านั้น การนุ่งผ้าลักษณะนี้ใช้เฉพาะผู้เป็นหมอประกอบพระราชพิธีคชกรรมเท่านั้น ซึ่งห้ามมิให้
ผู้ใดนุ่งผ้าในลักษณะเช่นนี้เด็ดขาด การนุ่งผ้าลักษณะนี้ ได้แก่ นุ่งหมอ และ นุ่งดองกระพัด
ดังข้อความต่อไปนี้

“ทีนี้จะว่าด้วยกลที่จะนุ่งผ้าอีก ๒ อย่างใหม่เล่า สำหรับที่จะกระทำ
พระราชพิธีพระคชกรรมทั้งปวง อย่างหนึ่งเรียกว่านุ่งหมอ อย่างหนึ่งเรียกว่า
นุ่งดองกระพัดหมอนั้น ให้นุ่งผ้าขาวกว้าง ๕ คืบ ยาว ๖ แขน ๒ ผืนเปลวแล้ว
ให้พับกลางเข้านุ่งให้สูงพ้นสะดือฝ่ามือหนึ่งแล้ว จึงตลบล้างกลับขึ้นมานุ่งพอเสมอ
สะดืออีกชั้นหนึ่ง แล้วให้เอาชายผ้าผืนที่ตลบขึ้นมานั้นสอดขึ้นมาเป็นพกทั้งสองชาย
ชายล่างนั้นเล่าให้โจงกระเบนเถิด ชายพกทั้งสองชายนั้น ให้ผูกไขว่กันเป็นที่รอดเถิด

ถ้าจะนุ่งผ้าดองกระพัดนั้น ให้นุ่งผ้าขาวกว้าง ๔ คืบ ยาว ๑๒ แขน ให้นุ่ง
ผูกเข้าชายเสมอกัน แล้วให้จับริมพกน้อย ๑๗ ตลบ เหน็บไขว่ทับพกขวา ทับซ้าย
เรียกว่าแทงขนาบ แล้วจึงให้จับหน้าผ้าทางยาวนั้น โจงกระเบนลอดขึ้นไปข้างใน
อันชายกระเบนนั้นตกลงมาดุข้างหน้า ดังหนึ่งนุ่งโจงกระเบน ดุข้างหลังดังหนึ่งนุ่งจับ
แล้วจึงให้ห่มผ้า ผ้าห่มนั้นกว้างคงปึกยาว ๑๒ ศอก ให้พาดบ่าขวาลงมา ให้ชาย
ย้อนลงไปข้างหลังจนกระทั่งดิน ข้างซ้ายยาวนั้น

ให้พันเอวไปโดยชักฉัตรแล้วให้ลอดขัดทบไปข้างซ้าย โดยลำผืนคาค่อน แล้วลอดมาได้ลำผืนพาดบ่า ทับผ้าเอวข้างขวาห้อยลงมาเป็นทางสองชายเสมอกัน แล้วสอดเป็นพืดอด เบี่ยงให้ชายห้อยทั้งสองข้าง จึงให้ชายกระเบนนั้นผูกเป็นพืดอด เบี่ยงทับลำผ้าห่มลงอีกชั้นหนึ่งเกิด ผ้านุ่งสองอย่างนี้ ห้ามมิให้คนทั้งปวงที่มีได้ทำงานหมอบ นุ่งจิ้งไรหนัก ให้นุ่งแต่คนที่ทำงานหมอบ แล้วจึงจะควร”

5. ชื่อและวิธีการเกี่ยวผ้า (ผูกหรือรัดผ้า) 4 แบบ ได้แก่ ยัญพัต กระจวดจำ พันหน้า และเกไล การเกี่ยวผ้า คือการนำผ้าอีกผืนมาคาดหรือรัดผ้านุ่งนั้นให้มีความแน่นหนา รวมทั้งมีความสวยงามอีกด้วย โดยวิธีการเกี่ยวผ้าแต่ละแบบปรากฏดังข้อความต่อไปนี้

“ทีนี้จะว่าด้วยกลจะเกี่ยวผ้านั้นมีอยู่ ๔ อย่าง ๆ หนึ่งนั้นชื่อว่า ยัญพัต อย่างหนึ่งชื่อว่า กระจวดจำ อย่างหนึ่งชื่อว่า พันหน้า อย่างหนึ่งชื่อว่า เกไล

อันว่าเกี่ยวผ้ายัญพัตนั้น ท่านให้เกี่ยวผ้าใหม่ มิให้เกี่ยวผ้าลาย สำหรับซี่ข้าง น้ำมันหนัก มีกิริยาลงน้ำมัน ให้เอาหน้าทางยาวผูกเอวเข้าไว้ สันฐานดังผูกเต่า แล้วให้รวบทบโอบตัวไปข้างซ้ายทบมาถึงข้างหน้า จึงให้ชายที่เหลืออยู่นั้นสอดขัด ขึ้นไป แล้วกระหวัดบนทบลงมาลอดให้ขัดลำไว้พออยู่ ชายที่เหลืออยู่นั้นให้ห้อยลงมา ตรงพกดั่งห้อยหน้านั้นเกิด

ถ้าจะเกี่ยวชื่อว่า กระจวดจำนั้น ให้เกี่ยวผ้าลายพาดหนึ่งเจียรบาด โอบตัว เข้าให้หนาเสมอกัน แล้วจึงทบหน้านั้นขัดขึ้นดังหนึ่งรังตักแตน ให้ได้ ๒ ขัดชายนั้น ให้ห้อยลงไปดังเจียรบาด ถ้าอย่างนี้ซี่ข้างให้พาดเข้าไว้ เมื่อจะเดิน ให้ตลบทับเหน็บหน้า ขึ้นมาทั้งสองข้างเกิด

ถ้าจะเกี่ยวผ้าพันหน้า ให้เกี่ยวผ้าลายพาดหนึ่งเจียรบาด ห้อยชายลงไว้ แล้วให้พันตัวให้ได้ ๒ รอบจึงให้ขัดชายพันไว้ดังหนึ่งเข้าตะกรุดเบ็ด แล้วให้ชาย ซ้อนกันลงทั้งสองชาย จึงทบกลับขึ้นมาเหน็บไว้ตรงหน้าเกิด

“ถ้าจะเกี่ยวผ้าเกลื่อนั้น ให้เกี่ยวผ้าลายคลีออก มิให้พับผ่นให้ชายซ้ายสั้น
ชายขวายาว ให้เอาริมนั้นนุ่งเข้า ผูกพกให้แน่น จึงให้จับหน้า ทางยาวทั้งสองข้าง
ผูกไขว้ขัดกัน ให้เป็นเจียนกระตกชายยาวแล้วจึงให้จับหน้าชายยาวนั้นเหน็บทับพก
ลงไว้เถิด”

6. รูปแบบของการนุ่งและเกี่ยวผ้าที่เหมาะสมกัน 9 แบบ ในเนื้อหาได้กล่าวถึงการ
นุ่งผ้าและการเกี่ยวผ้าที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกัน 9 แบบ ดังข้อความต่อไปนี้

“กลหนึ่งเล่า ถ้าจะเกี่ยวผ้าและนุ่งผ้าให้งามพอสวมกันนั้น ถ้านุ่งเกลไล
ให้เกี่ยวกระหวัดกัน เอาเจียนไว้ได้พกเกลไล ๑ ถ้านุ่งบัวตูม ให้เกี่ยวเกลไล ๑ ถ้านุ่ง
นุ่งบัวบาน ให้เกี่ยวกระหวัดจำ เอาเจียนไว้ได้พกบัวบาน ๑ ถ้านุ่งบัวจีบ ให้เกี่ยว
พันหน้า ๑ ถ้านุ่งบัวซ้อน ให้เกี่ยวพันหน้า ๑ ถ้านุ่งบัวกระจาย ให้เกี่ยว
พันหน้า ๑ ถ้านุ่งบัวกลม ให้เกี่ยวเกลไล ๑ ถ้านุ่งบัวห่อ ให้เกี่ยวพันหน้า ๑
ถ้านุ่งบัวบิน ให้เกี่ยวพันหน้า ๑ ผ้านุ่งกับผ้าเกี่ยวถูกกัน ดูงามใช้ได้ มีอยู่
๙ อย่างเท่านี้”

จากเนื้อหาที่กล่าวถึงรูปแบบของการนุ่งและเกี่ยวผ้าที่เหมาะสมกันสามารถจำแนก
ออกมาให้เห็นได้ชัดเจนดังนี้

- 6.1 นุ่งเกลไล เกี่ยวกระหวัดจำ
- 6.2 นุ่งบัวตูม เกี่ยวเกลไล
- 6.3 นุ่งบัวบาน เกี่ยวกระหวัดจำ
- 6.4 นุ่งบัวจีบ เกี่ยวพันหน้า
- 6.5 นุ่งบัวซ้อน เกี่ยวพันหน้า
- 6.6 นุ่งบัวกระจาย เกี่ยวพันหน้า
- 6.7 นุ่งบัวกลม เกี่ยวเกลไล
- 6.8 นุ่งบัวห่อ เกี่ยวพันหน้า
- 6.9 นุ่งบัวบิน เกี่ยวพันหน้า

จากการจำแนกรูปแบบการนุ่งและเกี่ยวผ้าที่เหมาะสมกันตาม 9 แบบข้างต้น สามารถจัดได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มการนุ่งที่เหมาะสมกับการเกี่ยวไถ ได้แก่ การนุ่งบัวตูม และนุ่งบัวกลม

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มการนุ่งที่เหมาะสมกับการเกี่ยวกระหวัดจำ ได้แก่ การนุ่งเกไล และนุ่งบัวบาน

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มการนุ่งที่เหมาะสมกับการเกี่ยวพันพะเนา ได้แก่ การนุ่งบัวจีบ นุ่งบัวซ้อน นุ่งบัวกระจาย นุ่งบัวห่อ และนุ่งบัวบิน

7. รูปแบบของการนุ่งผ้าที่ห้ามเกี่ยวผ้าแต่ให้รัดตะคดเท่านั้น 2 แบบ ได้แก่ นุ่งบัวคลี และนุ่งฉลองไพร ดังข้อความ “ถ้าจะนุ่งบัวคลี ห้ามมิให้เกี่ยวผ้า ให้คาดแต่รัดตะคด ถ้าจะนุ่งฉลองไพร ห้ามมิให้เกี่ยวผ้า ให้คาดแต่รัดตะคดเถิด”

การสังเคราะห์วิธีการแต่งกาย(นุ่งและเกี่ยวผ้า)ที่สัมพันธ์กับการนำไปใช้

จากเนื้อหาการนุ่งผ้าข้างที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่แบ่งการแต่งกายสำหรับเฉพาะบุคคล รวมทั้งรูปแบบของการนุ่งและเกี่ยวผ้าที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกัน ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะสังเคราะห์วิธีการนุ่งผ้าในแง่ของการนำไปใช้ซึ่งแบ่งเป็นประเภทการนำไปใช้ออกเป็น 3 ประเภทหลัก คือ การแต่งกายเพื่อความสวยงามในการออกงาน การแต่งกายเพื่อความสะดวกในการนั่งบนคอช้างลักษณะต่าง ๆ และการแต่งกายเฉพาะอย่าง

ประเภทที่ 1 การแต่งกายเพื่อความสวยงามในการออกงาน

เป็นการนุ่งและเกี่ยวผ้าเพื่อออกงานในพระราชพิธีสำคัญ ๆ ดังนั้น ลักษณะของการแต่งกายจะเน้นความสวยงามเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การใช้ผ้า 3 ผืนในการนุ่งแสดงให้เห็นว่านุ่งถึง 3 ชั้น เพื่อให้สามารถจัดทรงผ้านุ่งให้ดูมีทรงหนาและใหญ่กว่าการนุ่งแบบอื่น ๆ นอกจากนี้เพื่อให้ดูมีความสวยงามโดยการมีผ้าเพียงพอในการจัดทรงให้สอดคล้องกับชื่อการนุ่งผ้า ซึ่งการนุ่งผ้าที่ใช้ผ้า 3 ผืน ได้แก่ การนุ่งผ้าบัวซ้อน การนุ่งผ้าบัวกระจาย การนุ่งผ้าบัวกลม และการนุ่งผ้าบัวคลี การนุ่งผ้าทั้ง 4 แบบนี้ ชายผ้าจะสั้นยาวเสมอกันซึ่งการนุ่งผ้าบัวซ้อน การนุ่งผ้าบัวกระจาย และการนุ่งผ้าบัวกลม จะเกี่ยวผ้าอย่างใดก็ได้ แต่การนุ่งผ้าบัวคลีไม่ให้เกี่ยวผ้า ผู้เขียนสังเกตเห็นว่า

ลักษณะของการนุ่งบัวคลี่นี้มีเนื้อหาที่กล่าวถึง การจีบผ้าด้านหน้ามีความใหญ่และมีลักษณะคล้ายกับการเกี่ยวเกลี ดังข้อความ “แล้วจึงจีบหน้าให้ใหญ่เห็บหน้าแล้วจึงโจงกระเบน แล้วตลบผ้าผืนลายออกเต็มนั้นปกลงมา ให้จีบหน้าทางยาว ผืนบนนั้นเห็บบนพกดึงเกี่ยวเกลี” ดังนั้นการนุ่งผ้าบัวคลี่นี้จึงไม่ต้องการเกี่ยวผ้าอีกเพราะหากเกี่ยวผ้าทับไปอีกอาจจะปิดทับการจีบด้านหน้าที่มีความสวยงามอยู่แล้ว

1.2 การใช้ผ้า 2 ผืนในการนุ่งแสดงให้เห็นว่านุ่งเพียง 2 ชั้น อาจเป็นเพราะการนุ่งผ้าทั้ง 2 แบบนี้เป็นการจัดทรงให้ดูมีความบางตากว่า และใช้ผ้าเพียงพอกับการจัดทรงให้สอดคล้องกับชื่อการนุ่งผ้า ซึ่งการนุ่งผ้าที่ใช้ผ้า 2 ผืน ได้แก่ การนุ่งผ้าบัวห่อ และการนุ่งผ้าบัวบิน ทั้ง 2 แบบนี้จะเกี่ยวผ้าอย่างไรได้

ประเภทที่ 2 การแต่งกายเพื่อความสะดวกสบายในการนั่งบนคอช้างลักษณะต่าง ๆ

เป็นการนุ่งและเกี่ยวผ้าเพื่อนั่งฝึกบังคับช้างบนคอช้าง และการออกโพนช้างในป่า ซึ่งการแต่งกายในลักษณะนี้จำเป็นต้องมีการนุ่งและเกี่ยวผ้าที่กระชับรัดกุมเหมาะสมต่อการเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างคล่องแคล่วเป็นหลัก ในบางกรณีอาจมีความสวยงามประกอบอยู่ด้วย

2.1 การแต่งกายเพื่อฝึกช้างของกรมช้าง

ในเนื้อหาที่กล่าวถึงการนุ่งผ้าของกรมช้างเพื่อให้เหมาะสมกับการนั่งฝึกบังคับช้างบนคอช้างลักษณะต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การนุ่งเกลี มีการใช้ขนาดผ้ายาวกว่าการนุ่งแบบอื่น ๆ คือใช้นุ่งผ้า 6 คืบ 6 แขน จำนวน 2 ริมนุ่งให้ชายชายสั้นส่วนชายขวยยาว ชายขวาที่ยาวให้จีบหน้าทั้งสองผืน แล้วสอดขึ้นไปเป็นชายพกดึงสั้นยาวชายสั้น แล้วจึงโจงกระเบนแค่ชายเดียวให้ทับหน้ากันสนิทแล้วจึงแหวกชายที่พับไว้โจงข้างหนึ่งเป็นหางหงส์ข้างหนึ่ง จากที่กล่าวมามีลักษณะของการนุ่งที่มีความกรุยกราย หย่อนเลื้อย ซึ่งจะเหมาะสำหรับนุ่งเพื่อใช้ขี่ช้างขึ้นตา เพราะเน้นถึงความสวยงามเป็นหลัก (วรศิรา โกรทินธาคม 2564: 136) หากเกี่ยวผ้าจะเกี่ยวอย่างไรก็ได้ ซึ่งเนื้อหาที่กล่าวถึงการนุ่งเกลี เหมาะสมกับการเกี่ยวแบบกระหวัดจำดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 เสื้อผ้ากระหัดจำ

(ที่มา: หนังสือ การแต่งกายไทย: วิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน เล่ม 1)

2.1.2 การนุ่งบัวตูมไม่ได้บอกว่าขนาดของผ้าที่ใช้ในการนุ่ง แต่บอกว่าให้ใช้ผ้าสองปัก¹ ให้จับชายให้เสมอกันจีบริมหน้าทั้งสองข้างตั้งแต่ชายหน้าเข้ามาตลอดปก แล้วสอดขึ้นเป็นพกห้อยลงมาเสมอเข่าทั้งสองข้างแล้วจับกลางผ้านุ่งรวบเข้าแล้วโจงกระเบนทั้งสองริม จากลักษณะของการนุ่งมีลักษณะคล้ายกับบัวตูมซึ่งการนุ่งผ้าแบบนี้เหมาะกับการขี่ช้างน้ำมันคอปลาหมอ ซึ่งช้างน้ำมันเป็นช้างที่มีความดุร้ายยังไม่มากนัก ดังนั้นการนุ่งผ้าขี่ช้างลักษณะนี้ก็ต้องนุ่งและเกี่ยวผ้าให้กระชับ ได้รูปทรงที่สวยงามและสอดคล้องกับการนั่งบนคอช้างที่มีทรงป้อมโค้งมนที่คล้ายลักษณะของส่วนคอของปลาหมอ หากเกี่ยวผ้าจะเกี่ยวอย่างไรก็ได้ ซึ่งเนื้อหากล่าวถึงการนุ่งผ้าแบบบัวตูมเหมาะสมกับการเกี่ยวแบบเกไล ดังภาพต่อไปนี้

¹ ผ้าสองปัก หรือผ้าสมปัก คือ ผ้านุ่งข้าราชการใช้นุ่งตามยศตามเหล่า เป็นผ้าไหมเปลวกลางผืนผ้ามีสีและลวดลายต่าง ๆ มีขนาดกว้างยาวกว่าผ้านุ่งธรรมดา

ภาพที่ 3 เกี้ยวผ้าเกลไล

(ที่มา: หนังสือ การแต่งกายไทย: วิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน เล่ม 1)

2.1.3 การนุ่งบัวจิบ นุ่งโดยใช้ขนาดของผ้า 4 คืบ 4 แขน ชายข้างซ้ายสั้น ส่วนชายข้างขวายาว ชายสั้นโจงกระเบน ชายยาวให้สอดขึ้นมาเป็นพกแล้วจึงให้นุ่งผ้าสมปัก ให้คลี่ริมจับชายให้เสมอกัน จัดกลีบหลังเหนือขึ้นมา 3 ขนบ ให้จิบริมตั้งแต่หน้าเข้ามาจนพก เป็นกลีบเหลื่อมกันเหนือทั้งสองข้างแล้วจึงโจงกระเบนริมทั้งสองชาย โจงกระเบนชายใหญ่ รวบกันเอาชายพกนั้นจิบขวางพาดตักไว้ จากเนื้อหาเป็นลักษณะการนุ่งผ้าที่มีคล้ายบัว ที่ถูกจับจีบซึ่งมีความสวยงาม ซึ่งการนุ่งบัวจิบนี้จะเหมาะกับการนุ่งผ้าที่ข้างน้ำมันคอกระบอก ซึ่งมีรูปทรงกลมคล้ายทรงกระบอก เป็นข้างน้ำมันที่มีความดูร้ายยังไม่มากนัก การนุ่งผ้าจึงต้อง มีความกระชับและสอดคล้องกับการนุ่งบนคอข้างลักษณะดังกล่าวด้วย หากเกี้ยวผ้าจะเกี้ยว อย่างไรก็ได้ ซึ่งเนื้อหากล่าวถึงการนุ่งผ้าแบบบัวจิบจะเหมาะสมกับการเกี้ยวแบบพันทะนำ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4 เกี่ยวผ้าพันหน้า

(ที่มา: หนังสือ การแต่งกายไทย: วิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน เล่ม 1)

2.1.4 การนุ่งบัวบาน ไม่ได้บอกขนาดของผ้านุ่งกล่าวเพียงวิธีการนุ่งว่า ให้นุ่งผ้าสมปัก โดยชายซ้ายสั้นและชายขวายาว ชายขวาจับเป็นพกพาดบ่าไว้ โจงกระเบนริมขวา แล้วโจงกระเบนริมซ้าย จากนั้นจัดกลีบเหนือไขว้ทับพก แล้วจึงโจงกระเบน การนุ่งแบบบัวบานนี้ มีการจัดทรงผ้าให้สอดคล้องกับการนึ่งซึ่งใช้น้ำมันคือน้ำเต้าซึ่งมีรูปทรงค่อนข้างอวบอ้วน โค้งมนเหมือนกับน้ำเต้า เป็นชาน้ำมันซึ่งมีความดูร้ายยังไม่มากนัก ดังนั้นการนุ่งผ้าจึงต้อง มีความกระชับในการนึ่งบนคอช้างลักษณะนี้ด้วย หากเกี่ยวผ้าจะเกี่ยวอย่างไรก็ได้ ซึ่งเนื้อหา กล่าวถึงการนุ่งผ้าแบบบัวบานเหมาะสมกับการเกี่ยวแบบกระหวัดจำ

ภาพที่ 5 เสื้อผ้ากระพรวัดจำ

(ที่มา: หนังสือ การแต่งกายไทย: วิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน เล่ม 1)

กองแก้ว วีระประจักษ์ (2564: 89) กล่าวถึงประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเกี่ยวผ้าไว้
อย่างน่าสนใจ กล่าวสรุปได้ว่า การเกี่ยวเกลไ้เป็นการเกี่ยวผ้าของข้าราชการ หรือขุนนางชั้น
ผู้น้อย สำหรับออกงานพิธีต่าง ๆ ผ้าเกี่ยวที่ใช้จะต้องมีลวดลายแตกต่างจากผ้านุ่ง ซึ่งการ
เกี่ยวเกลไ้มี 3 คือ เอกอุตรวย 3 ชั้น เอกสอตรวย 2 ชั้น และเอกมอตรวยชั้น 1 การเกี่ยว
กระพรวัดจำเป็นการเกี่ยวผ้าของข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ผ้าที่ใช้เกี่ยวต้องเป็น
ผ้าลายที่นำมาทบทางยาวให้หน้าแคบขนาดฝ่ามือ การเกี่ยวแบบพันทะน้าเป็นการเกี่ยวผ้า
คล้ายวิธีเกี่ยวแบบกระพรวัดจำ และการเกี่ยวยัญพัทหรือดองกระพ้น เป็นการเกี่ยวผ้าของ
ข้าราชการฝ่ายทหารโดยเฉพาะจะใช้เกี่ยวเวลานุ่งผ้าซิ่นข้าง ผ้าที่ใช้เกี่ยวจะต้องเป็นผ้าไหม
ไม่ให้ใช้ผ้าลาย นอกจากนี้ยังมีวิธีการเกี่ยวอีกอย่างว่า เกี่ยวคอไก่ เป็นการนุ่งผ้าแบบหนึ่งที่ไม่
ต้องใช้ผ้าเกี่ยวแต่ใช้ชายพกผ้านุ่งโผล่ออกมาข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งรัดไว้แล้วหนีบให้แน่น

จากข้อมูลการเกี่ยวยัญพัดที่เป็นการเกี่ยวผ้าของข้าราชการฝ่ายทหารจะใช้เกี่ยวเวลานุ่งผ้าซิ่นข้างนั้น นอกจากจะเพื่อความเหมาะสมกับบรรดาศักดิ์หรือเพื่อความสวยงามแล้ว ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าเพื่อให้เข้าบุคลิกภาพของผู้ซิ่นข้าง มีความกระชับรวมถึงคล้องตัวในขณะที่ซิ่นข้าง หรือบางกรณีที่ซิ่นข้างน้ำมันที่มีความดูร้ายมาก การนุ่งผ้าเกี่ยวผ้าก็จำเป็นต้องมีความกระชับและคล้องตัว ซึ่งการเกี่ยวยัญพัดมีลักษณะของการผูกมัดที่มีความแน่นหนามากกว่าการเกี่ยวผ้าแบบอื่นๆ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 เกี่ยวยัญพัด

(ที่มา: หนังสือ การแต่งกายไทย: วิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน เล่ม 1)

2.2 การแต่งกายเพื่อตามเสด็จพระมหากษัตริย์ออกโพนช้างในป่า

การแต่งกายลักษณะนี้เรียก การนุ่งฉลองไพร มีลักษณะพิเศษกว่าแบบอื่น ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ไม่มีการเกี่ยวผ้า ซึ่งในเนื้อหานี้ไม่ได้กล่าวถึงการเกี่ยวผ้าอีกด้วย

2.2.2 ให้รัดตะคอด

2.2.3 ระบุว่า ให้ใส่เสื้อ

2.2.4 ผ่าถุงให้ใช้ผ้าไหม จำนวน 2 ผืน ผืนหนึ่งนุ่งข้างใน ผูกแล้วให้จับหน้าทางยาวเหน็บไว้ ริมพกทั้งสองข้าง แล้วนุ่งผ้าข้างนอก ชายให้เสมอกันทั้งสองผืน ผูกพกให้หุบกลางผืนเหน็บหลังที่หนึ่ง แล้วชักชายพกจับผืนในที่เหน็บไว้แน่นขึ้นมาทั้งสองชาย ให้มีความยาว 1 ศอก ห้อยลงมาดั่งเจียรบาต แล้วจึงจับหน้าทางกว้าง เหน็บหน้าโจงกระเบนทับผืนในเข้าไปดั่งจับโจม ให้ผืนในทับสนับเพลาเสมอเข่า ให้ผืนนอกทับผืนในให้พ้นเข่า 8 นิ้ว

2.2.5 ให้โพกผ้าบนศีรษะ (เทียบปัจจุบันก็คือ หมวก) ให้เอาผ้าดำกว้างตั้งแต่ศอกคืบลงมาจดศอกหนึ่ง ยาว 2 ศอกคืบ ให้เอาติบูกกลมหนัก 1 บาท ผูกมุมไว้ จากนั้นให้เอาผ้านั้นคลุมศีรษะทางกว้าง ให้ติบูกนั้นอยู่ติดดอกไม้ข้างขวาแล้วจึงเอาหางผ้าที่เหลือพันศีรษะเข้าแล้ว ให้ดลผ้าที่คลุมศีรษะนั้นดลลงไป ซึ่งการใช้ติบูกกลมนั้นเป็นการถ่วงน้ำหนักและให้อยู่ทรงไม่หลุดง่าย น่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยปกป้องความร้อนจากแสงอาทิตย์ ป้องกันแมลง หรือป้องกันอันตรายเล็ก ๆ น้อย ๆ จากการเกี่ยวของกิ่งไม้ ในขณะที่เดินทางในป่าได้ด้วย นอกจากนี้น่าจะใช้ประโยชน์บางอย่างในยามจำเป็นได้ด้วย เช่น ถอดผ้าออกมาเพื่อใช้เช็ด ปิดสิ่งต่าง ๆ หรือพัดแก้ร้อน เป็นต้น

ประเภทที่ 3 การแต่งกายเฉพาะอย่าง

การแต่งกายเฉพาะอย่างเป็นการแต่งกายเฉพาะบุคคล ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การแต่งกายเฉพาะพระมหากษัตริย์ และการแต่งกายเฉพาะผู้ที่เป็นมอประกอบพระราชพิธีชุกรม

3.1 สำหรับพระมหากษัตริย์

การแต่งกายของพระมหากษัตริย์จะเป็นลักษณะเฉพาะกษัตริย์เท่านั้น ตามเนื้อหากล่าวถึงการแต่งกายสำหรับพระมหากษัตริย์จะมี 4 แบบ ซึ่งไม่ได้บอกรายละเอียดไว้แต่อย่างใด ผู้เขียนเข้าใจว่าน่าจะเป็นความลับและคนที่ใกล้ชิดที่จำเป็นต้องเรียนเท่านั้นจึงจะสามารถรู้ได้สอดคล้องกับข้อความที่กล่าวถึง “...ถ้าเจ้าพนักงาน คือ ขุนศรีไชยาติศย์ ขุนสิทธิกรรมจะเรียนนั้น ให้มีขวัญข้าว คือ บายศรีใบตองแห้งชั้นเดียวหนึ่ง ปลาช่อนต้มตัวหนึ่ง

กับน้ำพริกถ้วยหนึ่ง คำนับครูแล้วจึงบอกกัน...” จะเห็นว่า เจ้าพนักงานที่มีชื่อดังกล่าวถ้าเรียนการแต่งกายลักษณะนี้ต้องมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการเคารพครูบาอาจารย์แล้วจึงสามารถเรียนได้

แต่ในที่นี้ได้กล่าวถึง พระภูษา ก็คือผ้า เรียกว่า บัวประกอบแก้ว ที่ให้พระมหากษัตริย์ใช้ทรงนั้นมีขนาดผ้า 5 คืบ ยาว 5 แขน จำนวน 2 ผืนเพละ แล้วเวลานุ่งให้เว้นเพละตั้งแต่หน้า ไป 1 ศอก 1 คืบ 6 นิ้ว ทั้งสองข้าง แล้วจึงให้ทรงผ่ากว้างคืบผืนหนึ่ง เอาลายออกข้างนอก ให้พับริมตลบลงมาให้ลายออกเสมอริม แล้วจึงเอาเข็มกลัดไว้แล้วจึงให้ตลบริมทั้งสองข้าง ให้หน้าขึ้นมาข้างพระองค์ทั้งสองข้าง แล้วจึงให้คาดเชือกสอดเข้าไว้ในใต้ริมระบายชั้นบน แล้วจึงให้ทรงผ่าผืนที่เพละคลี่ริมให้ชายเสมอกัน ผูกพกให้แน่น แล้วให้จับหน้าเข้ามาเสมอแหวก ให้เหนือหน้าทั้งสองชายเคียงเสมอกันอยู่ แล้วจึงโจงกระเบนลอดข้างในขึ้นไปชักหางกระเบนให้ตึง แล้วจึงตลบนุ่งอีกชั้นหนึ่ง ที่สำคัญให้ผูกพระธำมรงค์ทั้งสองพวง ๒ องค์ เป็นจำนวนทั้งหมด 4 องค์ แล้วจึงให้จับหน้าผ้าโจงกระเบนเป็นหางหงส์ แล้วให้ร้อยพระธำมรงค์ที่ชายกระเบนน้อยข้างละองค์ จึงผูกไขว่ลงไว้แล้วคาดรัดตะคดทับหางกระเบนไว้ แล้วจึงคลี่ระบายทั้งสองชั้นปกลงมา ให้ชั้นมีช่อน้านั้นให้เพลกลีบชักไปข้างหลัง แล้วจึงให้ถอดเข็มที่กลัดนั้นเสีย จึงคลี่ระบายชั้นบนนั้นปกลงมาอีกชั้นหนึ่ง

ข้อสังเกตการแต่งกายสำหรับพระมหากษัตริย์ จะมีการใช้เครื่องประดับมาประกอบในการนุ่งผ้าด้วยซึ่งอาจแสดงให้เห็นเป็นเครื่องประกอบพระอิสริยยศและเพื่อความสวยงาม

3.2 สำหรับหมอกระทำพระราชพิธีชุกรม

ลักษณะการแต่งกายเฉพาะนี้ สำหรับผู้ที่กระทำพระราชพิธีทางชุกรมเท่านั้น หากผู้อื่นแต่งกายแบบนี้จะถือว่าอับมงคลอย่างมาก ดังข้อความ “...ผ้านุ่งสองอย่างนี้ห้ามมิให้คนทั้งปวงที่มีได้ทำงานหมอ นุ่งจึงไรหนัก ให้นุ่งแต่คนที่ทำงานหมอ แล้วจึงจะควร” เป็นการแต่งกาย 2 แบบ ดังนี้

การนุ่งหมอให้นุ่งผ้าขาวกว้าง 5 คืบ ยาว 6 แขน 2 ผืนเพละแล้ว ให้พับกลางเข้า นุ่งให้สูงพ้นสะดือฝ่ามือหนึ่งแล้ว จึงตลบล่างกลับขึ้นมานุ่งพอเสมอสะดืออีกชั้นหนึ่ง แล้วให้เอาชายผ้าผืนที่ตลบขึ้นมานั้นสอดขึ้นมาเป็นพกทั้งสองชาย ชายล่างนั้นเล่าให้โจงกระเบนเถิด ชายพกทั้งสองชายนั้น ให้ผูกไขว่กันเป็นเงื่อนพิรอด

ส่วนการนุ่งผ้าต้องกระพัด จะมีรายละเอียดที่มากกว่า กล่าวคือ ให้นุ่งผ้าขาวกว้าง 4 คืบ ยาว 12 แขน ให้นุ่งผูกเข้าชายเสมอกัน แล้วให้จีบริมพกน้อย ๆ 7 ตลบ เหน็บไขว้ทับ พกขวา ทับซ้าย เรียกว่าแทงนาย แล้วจึงให้จีบหน้าผ้าทางยาวนั้น โจงกระเบนลอดขึ้นไปข้างใน อันชายกระเบนนั้นตกลงมาข้างหน้า ดังหนึ่งนุ่งโจงกระเบน ดูข้างหลังดังหนึ่งนุ่งจีบ แล้วจึงให้ห่มผ้า ผ้าห่มนั้นกว้างคงปึกยาว 12 ศอก ให้พาดบ่าขวาลงมา ให้ชายย้อนลงไปข้างหลังจนกระทั่งดิน ข้างซ้ายยาวนั้นให้พันเอวไปโดยให้เวียนไปทางขวาแล้วให้ลอดขัดทบไปข้างซ้าย โดยลำผืนคาดก่อน แล้วลอดมาใต้ลำผืนพาดบ่า ทับผ้าเอวข้างขวาห้อยลงมา เป็นหางสองชายเสมอกัน แล้วสอดเป็นพิรอด เบี่ยงให้ชายห้อยทั้งสองข้าง จึงให้ชายกระเบนนั้นผูกเป็นพิรอด เบี่ยงทับลำผ้าห่มลงอีกชั้นหนึ่ง

จากการสังเคราะห์วิธีการนุ่งผ้าและเกี่ยวผ้าที่กล่าวมานั้นมีความสัมพันธ์ในแง่ของการนำไปใช้ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับคำกล่าวของกรมพระยาดำรงฯ ที่ทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับการนุ่งผ้าและการเกี่ยวผ้าว่าเป็นลักษณะของเครื่องแบบ “ยูนิฟอร์ม” สำหรับเข้าพิธีเท่านั้น (สมเด็จพระญาณวิเศษญาณวุดติวงศ์ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ 2505: 242) ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับคำกล่าวข้างต้นและขอตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าการนุ่งผ้าและการเกี่ยวผ้าเป็นการนุ่งห่มเพื่อความสวยงาม เพื่อป้องกันอันตรายบางประการหรืออาจจะใช้เพื่อเป็นสัญลักษณ์บางอย่างบ่งบอกถึงงานพิธี แสดงชั้นยศของบุคคลผู้สวมใส่ได้อีกด้วย

บทสรุป

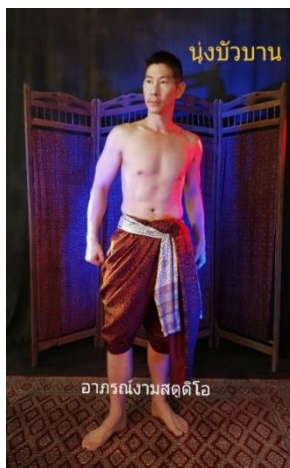
ศาสตร์การนุ่งและเกี่ยวผ้าที่อยู่ในรูปแบบเอกสารโบราณนี้เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงวิธีคิดที่รู้จักนำผืนผ้ามาประยุกต์นุ่งห่มเป็นเครื่องแต่งกายแสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดและการมีวัฒนธรรมของคนในอดีตได้เป็นอย่างดี และตำราโบราณก็ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าผู้ที่เขียนเนื้อหาของการนุ่งและเกี่ยวผ้าไว้นั้นเป็นบุคคลที่มีความรู้เรื่องแต่งกายในแบบต่าง ๆ เป็นอย่างมาก แต่ถ้าอยู่ในรูปแบบของเอกสารเพียงอย่างเดียวก็อาจทำให้วิธีการปฏิบัตินั้นสูญหายไปได้ เพียงแต่ศาสตร์ทางด้านนี้ที่เน้นในทางปฏิบัติให้เห็นนั้นอาจไม่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น

เท่าใดนักรวมไปถึงสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลที่ไม่มีวิถีที่จะต้องมีการนุ่งห่มเช่นนี้แล้ว จึงทำให้ไม่รู้จักและไม่เห็นวิธีการนุ่งและเกี่ยวผ้าแบบเหล่านั้น

ครั้งหนึ่งปรากฏคำกล่าวของ พระยาอนุนามราชชนกราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์เรื่องพระตำหนักนุ่งผ้าสีข้างพอสรุปได้ว่า “เนื้อหาวิธีการนุ่งผ้าที่เขียนไว้เมื่ออ่านแล้วไม่ค่อยจะเข้าใจ ซึ่งจะต้องอ่านทบทวนและทดลองนุ่งให้ดู แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะนุ่งได้ถูก (กรมศิลปากร 2506: 169) จากคำกล่าวยังเน้นย้ำให้เห็นว่า วิธีการนุ่งผ้าต้องอาศัยการปฏิบัติให้เห็นจึงจะเข้าใจและสามารถนุ่งได้จริง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีผู้รู้ผู้ชำนาญทางด้านเครื่องแต่งกายนาฏศิลป์ไทยโบราณ ดังเช่น คุณพิรมณต์ ชมธวัช ได้นำเนื้อหาส่วนหนึ่งจากตำรานุ่งผ้าสีข้างมาตีความวิธีการนุ่งและเกี่ยวผ้าในลักษณะต่าง ๆ และนุ่งผ้าเกี่ยวผ้าออกมาให้เหมือนในอดีตมากที่สุด เช่น วิธีการนุ่งแบบเกลไถ นุ่งบัวบาน นุ่งบัวจีบ การเกี่ยวยญพัด เกี่ยวกระหวัดจำ เกี่ยวพันหนา เป็นต้น รวมทั้งการนุ่งผ้าโบราณแบบอื่น ๆ ซึ่งสามารถดูได้จากคลิปวิดีโอทางช่องเฟซบุ๊ก หรือติ๊กต็อก ดังตัวอย่างภาพต่อไปนี้

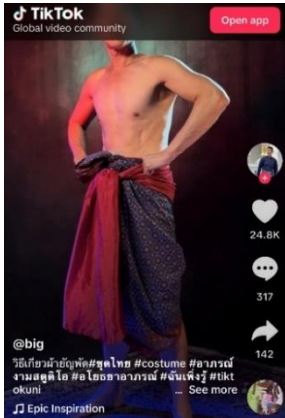
ภาพที่ 7 นุ่งเกลไถ
(ที่มา: พิรมณต์ ชมธวัช)

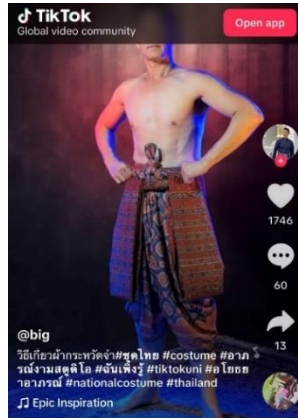
ภาพที่ 8 นุ่งบัวบาน
(ที่มา: พิรมณต์ ชมธวัช)

ภาพที่ 9 นุ่งบัวจีบ
(ที่มา: พิรมณต์ ชมธวัช)

ภาพที่ 10 เกี่ยวยัญพัต
(ที่มา: พีรณธ์ ชมธวัช)

ภาพที่ 11 เกี่ยวกระหวัดจำ
(ที่มา: พีรณธ์ ชมธวัช)

ภาพที่ 12 เกี่ยวพันทะนนำ
(ที่มา: พีรณธ์ ชมธวัช)

นอกจากนั้นยังมีการสาธิตนุ่งห่มลักษณะอื่นในสมัยโบราณอีกด้วย การที่มีผู้ให้ความสนใจและรักในการศึกษาศาสตร์นี้จะเป็นส่วนช่วยอนุรักษ์ศาสตร์การนุ่งผ้าที่มีอยู่ในอดีตไว้ให้เห็นในปัจจุบันและอนาคตต่อไปได้ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับการเกี่ยวเกลไของมัธยม อ่อนจันทร์ (ม.ป.ป.) พบว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยอีสาน จังหวัดมหาสารคาม เป็นภาพของคนที่มีลักษณะของการเกี่ยวผ้าตามรูปแบบของตำราโบราณปรากฏอยู่ ซึ่งมีลักษณะเดียวกับการเกี่ยวผ้าแบบเกลไ อีกทั้งการเกี่ยวเกลไนี้ยังคงปรากฏใช้เกี่ยวผ้าของผู้แสดงเพลงโคราชในปัจจุบันอีกด้วย

ภาพที่ 13 การเกี่ยวผ้าบนลิมวัดป่าเลไลย์ อ.นาइन จ.มหาสารคาม
(ที่มา: มัธยม อ่อนจันทร์)

ศาสตร์การนุ่งผ้าในอดีตนอกจากจะอยู่ในรูปแบบของเนื้อหาในเอกสารโบราณแล้ว อาจมีปรากฏร่องรอยหลงเหลือมิให้เห็นบ้างอยู่ในปัจจุบันเช่นที่ได้กล่าวมา ถ้าหากศาสตร์นี้ ไม่มีผู้ให้ความสนใจนำมาศึกษา ปฏิบัติ หรือต่อยอด ศาสตร์เฉพาะทางอันเป็นภูมิปัญญา ของผู้คนในอดีตเหล่านี้ อาจสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

รายการอ้างอิง

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. 2564. **ตำราช่างในเอกสารโบราณ**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- คณะกรรมการแต่งกายไทย: **วิวัฒนาการและเอกลักษณ์ประจำชาติ สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ ของชาติ**. 2543. **การแต่งกายไทย : วิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน 1 – 2**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ณัฐภัทร จันทวิช. 2542. **ช่างราชพาหนะ**. กรุงเทพฯ: โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. 2556. **นิทานโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์.
- นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. 2505. **สาส์นสมเด็จพระ เล่ม 22**. กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.
- พระยาสุจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ). **ตำราช่างภาคที่ 1**. 2481. ม.ป.ท. พิมพ์เป็นที่ระลึกใน งานพระราชทานเพลิง. ศพหลวงชำนาญธนสารณ์ (กรี คชนันท์) ที่เมรุวัดมกุฏ กษัตริยาราม วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481.
- พีรณธ์ ชมธวัช. 2564. **การนุ่งผ้าเกล ไต ติความจากตัวหนังสือในพระตำหรับุ่งผ้าชีข้างสมัย อยู่ยยา** [รูปภาพ]. เฟซบุ๊ก (Facebook). จาก <https://shorturl.asia/lpOXQ>
- พีรณธ์ ชมธวัช. 2564. **นุ่งบัวจีบ** [รูปภาพ]. เฟซบุ๊ก (Facebook). <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10225773488064749&set=pb.1257897431.-2207520000>
- พีรณธ์ ชมธวัช. 2564. **นุ่งบัวบาน** [รูปภาพ]. เฟซบุ๊ก (Facebook).

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10225778407547733&set=p.b.1257897431.-2207520000>

พีรมนต์ ชมธวัช. 2567. การเกี่ยวผ้าพันชนะน้ำ [รูปภาพ]. ดิกตอก (Tiktok).

https://www.tiktok.com/@big_peeramon/video/743888423981215258

พีรมนต์ ชมธวัช. 2567. การเกี่ยวผ้าอัญมณีในชุดไทยอยุธยา [รูปภาพ].
ดิกตอก (Tiktok).

พีรมนต์ ชมธวัช. 2567. วิธีการเกี่ยวผ้าแบบกระหวัดจำในชุดไทย [รูปภาพ]. ดิกตอก
(Tiktok). <https://shorturl.asia/6jVXL>

มัธยม อ่อนจันทร์. ม.ป.ป. เกไล: อิทธิพลการเกี่ยวผ้าคาดเอวสมัยอยุธยา ที่ปรากฏบนภาพ
จิตรกรรมลือสาน. ม.ป.ท.

ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง. ตำราชี้ข้าง ว่าด้วยกลนุ่งผ้าชี้ข้าง. ม.ป.ป. กระดาษฝรั่ง. อักษรไทย.
ภาษาไทย. เส้นหมึก. เลขที่ 87. สำนักหอสมุดแห่งชาติ.

ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง. ตำรานุ่งผ้าชี้ข้าง. ม.ป.ป. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย.
เส้นหรีด. เลขที่ 72. สำนักหอสมุดแห่งชาติ.

ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง. สมุดพระตำหรับชี้ข้าง. 2357. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย.
ภาษาไทย. เส้นหรีด. เลขที่ 75. สำนักหอสมุดแห่งชาติ.

ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง. ตำรานุ่งผ้าชี้ข้าง ว่าด้วยวิธีนุ่งผ้าชี้ข้าง. ม.ป.ป. สมุดฝรั่ง. อักษรไทย.
ภาษาไทย. เส้นหมึก. เลขที่ 74. สำนักหอสมุดแห่งชาติ.

วิศิธา โกรทินธาคม. 2564. ตำราคหกรรม: การศึกษาด้านฉบับและการสร้างฉบับตัวแทนจาก
เอกสารโบราณ. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจารึก
ภาษาไทยและภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิลปากร, กรม. 2506. สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงบันทึกเรื่องราว
ความรู้ต่าง ๆ ประทาน พระยาอนุমানราชชน. ม.ป.ท: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.